

О.В. Ільїна, к.е.н., Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка

У статті розкрито сутність інвестиції як головного чинника забезпечення економічного розвитку аграрних підприємств. Наведено особливо важливі параметри конкурентоспроможності: наявність у аграрних товаровиробників необхідного обсягу фінансових, трудових та інших ресурсів; високий рівень ефективності виробництва. Доказано, що розвиток економіки неможливий без залучення інвестиційних фінансових ресурсів. Розраховано фінансові показники діяльності аграрних підприємств Запорізької області. Визначено основні параметри інвестиційної привабливості Запорізької області, та розглянуто динаміку основних показників аграрних підприємств регіону. Обчислено результати кореляційно-регресійних аналізів, які показали, що найважливішими факторами, що забезпечують інвестиційну привабливість сільського господарства Запорізької області є: рівень рентабельності виробництва; розміри підприємства; інтенсивність виробництва; обсяг виручки від реалізації, як фактор частки ринку. Визначена ефективність інвестиційної діяльності аграрних підприємств Запорізької області. Наведено формулу сукупного інтегрального показника та зроблені розрахунки за цією формулою. Зроблено висновок, що ефективне управління інвестиційною діяльністю в аграрному секторі об'єктивно пов'язане з обов'язковістю реалізації в підприємствах процесів удосконалення факторів фінансової, екологічної та продуктової привабливості інвестиційного клімату.

Ключові слова: аграрні підприємства, інновації, капітальні інвестиції, кредитування, оцінка, показники, привабливість, сільськогосподарська продукція, фактори, ефективність.

Постановка проблеми. Розвиток у сучасних економічних умовах одного із пріоритетів забезпечення сталого розвитку і поліпшення своїх позицій у ринковому середовищі підприємств є активізація інвестиційних процесів. Інвестиційна привабливість при цьому відіграє роль ключового елемента, оскільки їх динамічність залежить від можливостей підприємства відповідати умовам потенційних інвесторів, а також інноваційних пріоритетів. Зважаючи на це, все більшої актуальності набувають питання, пов'язані з отриманням об'єктивної і адекватної оцінки цих можливостей. Саме це і є метою оцінювання інвестиційної привабливості підприємства виходячи інноваційних напрямів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теорію інвестиційної діяльності, оцінки ефективності інвестицій та інвестиційної привабливості зробили вітчизняні науковці: І.О. Бланк, К.С. Берестовий, Л.М. Борщ, В.П. Галушко, В.М. Геєць [1], О.І. Гуроров [2], М.С. Герасимчук, С.О. Гуткевич, М.І. Кісіль [3], П.А. Лайко, Т.В. Майорова, Б.Й. Пасхавер, Г.М. Підлісецький, А.А. Пересада, П.Т. Саблук, П.А. Стецюк, В.П. Савчук, А.М. Третяк, А.В. Чупіс та ін. Але значна частина питань, пов'язаних з дослідженням сутності та оцінки інвестиційної привабливості виходячи з інноваційних пріоритетів особливо аграрних підприємств, ще залишається не розкритою або потребує удосконалення.

Метою статті є дослідження формування оцінки інвестиційної привабливості та підвищення ефективності управління аграрних підприємств на інноваційних засадах в умовах нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ступінь інвестиційної привабливості будь якого підприємства є індикатором, показання якого дозволяють зробити висновки потенційним інвесторам про необхідність і доцільність вкладення фінансових засобів саме в даний об'єкт. В економічній літературі до сьогодні не вироблений єдиний підхід до визначення сутності поняття «інвестиційна привабливість» і її взаємозв'язків з конкурентоспроможністю підприємства та його сталим розвитком. Відомо безліч методик оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Однак всі вони мають певні недоліки, а саме: багато методів, що запозичені в іноземних авторів, спрямовані, в основному, на фінансові, а не на реальні інвестиції; запозичені методи, що стосуються

саме реальних інвестицій, розроблені для умов стабільної економіки, де чітко проявлені всі економічні закони і не адаптовані до реальної економічної ситуації України; більшість методів заснована на аналізі безсистемних наборів показників фінансового стану підприємства, тобто носить ретроспективний характер, тоді як інвестора цікавлять результати майбутньої діяльності; багато методів засновано на експертній оцінці і мають характер невизначеності, бо відображають суб'єктивну думку експертів.

Поняття «оцінка» завжди припускає порівняння об'єкта з певним еталоном, стандартом, нормативом або з іншим об'єктом. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства повинна припускати порівняння результатів її виміру з результатами виміру інвестиційної привабливості інших підприємств або з максимально можливою величиною показника, якщо її можна встановити з метою ухвалення рішення про доцільність інвестування особливо на інноваційній основі.

З погляду економічної ефективності раціональна інвестиційна діяльність означає, що граничні витрати (витрачені на виробництво додаткової одиниці товару в межах інвестиційної діяльності) і граничні доходи (одержані від продажу додаткової одиниці товару, виробленого завдяки інвестиціям) являють собою прийнятний для суспільства оптимум. Інвестиційна діяльність повинна тривати доти, поки граничні витрати від інвестицій не зрівняються з граничним доходом від цих вкладень. Саме цей обсяг інвестиційних ресурсів, як ми вважаємо, дає найбільшу корисність з точки зору макроекономічної збалансованості.

Інвестиції є одним з головних чинників забезпечення економічного розвитку як аграрних підприємств, так і країни в цілому, підвищення якості життя сільського населення, оновлення технічної та технологічної бази у сільськогосподарському виробництві на основі інновацій. Це визначає інвестиційну привабливість підприємств, як важливий фактор активізації інвестиційної діяльності, у тому числі і у сільськогосподарському виробництві. За оцінки інвестиційної привабливості аграрного бізнесу на інноваційній основі у першу чергу враховуються особливості сільськогосподарського виробництва, економічний стан у галузі, а також рівень та ефективність державної підтримки аграрного сектору

економіки [4, С. 296].

Сільськогосподарське виробництво Запорізької області є базовим сектором для забезпечення його стійкого економічного розвитку. Саме тут формуються кількісні та якісні параметри, що визначають у подальшому розвиток та конкурентоспроможність вітчизняного продовольчого виробництва. У цьому випадку особливо важливими є наступні параметри: наявність у аграрних товаровиробників необхідного обсягу фінансових, трудових та інших ресурсів; високий рівень ефективності виробництва на інноваційній основі.

Відомо, що інноваційний розвиток економіки неможливий без залучення інвестиційних фінансових ресурсів. У сучасних умовах, як показали дослідження, аграрний сектор Запорізької області особливо потребує інвестицій, але поки що залишається малопривабливим для інвесторів зі сторони. У зв'язку з цим, особливу значимість набуває удосконалення механізмів залучення інвестицій у сільське господарство, для чого необхідно розвивати обґрунтовані методи оцінки інвестиційної привабливості галузі завдяки інноваціям [5, С. 294].

На нашу думку, інвестиційну привабливість необхід-

но характеризувати як мікроекономічний параметр, а, отже, як комплекс економіко-психологічних показників діяльності суб'єкта господарювання, котрий визначає для інвестора область переважних значень інвестиційної поведінки.

У економічній науці існує багато підходів до оцінки інвестиційної привабливості господарюючих суб'єктів: регіонів, районів, окремих підприємств. При аналізі інвестиційної привабливості вчені-економісти пропонують враховувати природно-ресурсний, трудовий, економічний, інфраструктурний потенціали району. На рівні регіону до уваги приймаються також середньомісячні грошові доходи населення, рівень безробіття, рівень корупції, політична активність адміністрації. У той же час сучасні методика оцінки інвестиційної привабливості окремого підприємства найчастіше зводяться лише до аналізу його фінансового стану і не беруть до уваги інноваційні фактори [6, с. 245].

З метою визначення основних параметрів інвестиційної привабливості Запорізької області, розглянемо динаміку основних показників аграрних підприємств регіону (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансові показники діяльності аграрних підприємств Запорізької області*

Показники	Роки					2018 р. у % до 2014 р.
	2014	2015	2016	2017	2018	
Кількість аграрних підприємств, од.	3019	2797	2757	2706	2667	88,3
Середньорічна чисельність працівників, тис. чол.	29,4	30,1	27,9	26,7	24,4	83,0
Прибуток, млн грн	1158,7	508,1	506,2	1351,7	4783,6	412,8
Рівень рентабельності діяльності, %	28,1	15,8	11,5	24,0	55,7	27,6
Кількість збиткових аграрних підприємств, од.	395	884	656	430	253	64,1
у % до загальної кількості аграрних підприємств	13,1	31,6	23,8	15,9	9,5	-3,6

*Джерело: складено та розраховано за даними [7].

З приведених даних табл. 1 бачимо, що фінансовий стан аграрних підприємств Запорізької області, за період 2014 – 2018 років, значно покращився. Це, у свою чергу, зумовило зростання величини капітальних інвестицій у аграрний сектор регіону за рахунок власних коштів. Кількість аграрних підприємств у 2018 році зменшилася на 11,7%, у той час як розмір прибутку від сільськогосподарської діяльності збільшився більше ніж у чотири рази.

Поеднання двох подій зумовило скорочення кількості збиткових підприємств на 36,9% і становило у 2018 році менше ніж 10% частки усіх аграрних організацій. Спостерігається зниження середньорічної кількості працівників на 17%. Даний відтік ресурсу праці з аграрного сектору зумовлено проблемами соціального та економічного характеру, які властиві сільським районам, з яких необхідно виділити наступні:

- заробітна плата у сільському господарстві характеризується низьким значенням в економіці Запорізької області;
 - відсутність у сільській місцевості альтернативних видів зайнятості;
 - низький рівень розвитку соціальної та інженерної інфраструктури;
 - скорочення величини капіталоозброєності праці, що об'єктивно зумовило фізичну складність виробничих процесів на фоні низької оплати праці;
 - низький рівень інноваційної активності.
- Одним із узагальнюючих чинників інвестування агра-

рного сектору регіону є привабливість продукції. З метою виявлення взаємозв'язку його структурних факторів з розміром капітальних вкладень у аграрних підприємствах було проведено результативне групування адміністративних районів Запорізької області. У процесі групування як результативну ознаку також обрано показник обсягу капітальних інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь (Y_x), оскільки цей показник є цільовим фактором капіталозабезпеченості діяльності. Досліджувався вплив на нього наступних факторних ознак:

- X_1 – рівень рентабельності, % (характеризує вплив спеціалізації виробництва на фінансову привабливість інвестиційного клімату);
- X_2 – виробничі витрати на 1 га сільськогосподарських угідь, грн. (характеризує інтенсивність виробництва в аспекті продовольчих інтересів);
- X_3 – середньомісячні грошові надходження від реалізації сільськогосподарської продукції, тис. грн. (характеризує розмір виручки від реалізації на підприємствах);
- X_4 – частка витрат на виробництво продукції тваринництва у структурі витрат сільськогосподарської продукції, % (характеризує ступінь спеціалізації виробництва та диверсифікації активів).

Отримане рівняння регресії має вигляд:

$$Y_x = -78,537 + 0,902x_1 + 0,165x_2 + 0,025x_3 + 3,635x_4 \quad (1)$$

Насамперед зазначимо, що на основі парних коефіцієнтів кореляції між результативною та окремими факторними ознаками встановлено суттєвий вплив на розмір капі-

тальних вкладень на 1 га сільськогосподарських угідь усіх чинників, з досліджуваної нами сукупності. Про це свідчить множинний коефіцієнт кореляції між ними та результативною ознакою, який становить 0,91, а також інші параметри, що використовуються для статистичної перевірки гіпотез.

Найбільшою є тіснота зв'язку між результативною ознакою і виробничими витратами в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь. Коефіцієнт кореляції між ними становить 0,68. Параметри рівняння свідчать, що зі зростанням виробничих витрат із розрахунку на 1 га угідь на 1 грн можна очікувати на збільшення величини капітальних інвестицій на 0,165 грн/га. Інакше кажучи, в розрахунку на 1 га земельної площі, зі зростанням витрат на 1%, можна очікувати на збільшення інвестицій на 2,3%, що говорить про факт зростаючої віддачі капітальних вкладень у сільському господарстві Запорізької області. Це свідчить про досить високий рівень інвестиційного потенціалу у значній кількості підприємств регіону.

Також виявлена досить висока залежність між результативною ознакою та середньомісячними грошовими надходженнями від реалізації продукції. Коефіцієнт кореляції між ними складає 0,63. Тобто, зі зростанням місячного виторгу на 1 грн можна очікувати на збільшення величини капітальних інвестицій на 0,025 грн/га. Це свідчить про активацію мотивації збуту продукції в тих підприємствах, які прагнуть високого результату діяльності і залучення додаткових капітальних інвестицій.

Як відомо, виробництво тваринницької продукції у більшості підприємств регіону є збитковим і тому значними темпами згортається. Така ситуація є вкрай нерациональною з позиції суспільних інтересів, оскільки не гарантує надійне забезпечення області м'ясо-молочною продукцією власно-регіонального виробництва. Однак вона суттєво не позначається на загальному рівні інвестування аграрних підприємств (коефіцієнт кореляції становить 0,58), проте, демон-

струє прямий зв'язок між двома параметрами. Підвищення на 1 % долі витрат на виробництво продукції тваринництва забезпечує зростання капітальних вкладень на 3,635 грн/га. Такий питомий грошовий розмір приросту інвестицій ще раз доводить, що держава повинна бути зацікавленою у відтворенні галузі тваринництва та забезпечувати розміри субсидій і дотацій на виробництво продукції тваринницького походження.

Отже, результати кореляційно-регресійних аналізів показали, що найважливішими факторами, що забезпечують інвестиційну привабливість сільського господарства Запорізької області є: 1) рівень рентабельності виробництва; 2) розміри підприємства; 3) інтенсивність виробництва (величина витрат і мінеральних добрив на одиницю площі); 4) обсяг виручки від реалізації, як фактор частки ринку. Встановлено, що:

– по-перше, більше інвестують підприємства, які значно більші за розміром ресурсозабезпечення, що дозволяє їм активно користуватися перевагами зростаючої віддачі від масштабів виробництва та забезпечувати вищий рівень рентабельності виробництва;

– інвестиційно неактивні підприємства обирають неінтенсивний спосіб ведення підприємництва, нехтують інноваціями, оскільки їх аграрний бізнес характеризується низьким рівнем додаткових витрат у аграрне виробництво;

– інвестиційно активні підприємства реалізують більш ефективну систему стимулювання збуту, розуміючи простий постулат економіки: якщо частка ринку підприємства не змінюється в бік підвищення її залежності від рівня ефективності діяльності, то жодного практичного ефекту годі сподіватися.

У завершенні аналізу стану інвестиційної діяльності у сільському господарстві Запорізької області зробимо висновок про її ефективність через розрахунок сукупного інтегрального показника (табл. 2).

Таблиця 2

Ефективність інвестиційної діяльності аграрних підприємств Запорізької області, %*

Показники	Роки					Відхилення 2018 р. від 2014 р., %
	2014	2015	2016	2017	2018	
Обсяг інвестицій в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь	100	82,1	83,0	124,6	201,2	+101,2
Рівень рентабельності виробництва	100	56,2	72,8	208,7	232,1	+132,1
Інтегральний показник розміру підприємства	100	120,7	103,8	115,1	179,8	+79,8
Інтегральний показник інтенсивності виробництва	100	67,2	135,7	92,3	103,1	+3,1
Розмір валового доходу підприємства	100	81,1	134,4	96,6	109,3	+9,3
Інтегральний показник інвестиційної привабливості	100	94,2	95,7	121,1	119,9	+19,9
Сукупний інтегральний показник	100	77,8	101,8	126,4	162,5	+62,5

*Джерело: складено та розраховано за даними [8]; [9].

Сукупний інтегральний показник (СП_I) розраховується за формулою:

$$СП_I = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n P_i}, \quad (2)$$

де n – кількість елементів СП_I; P_i – показники інвестиційної діяльності.

За 2018 рік сукупний інтегральний показник рівня інвестиційної діяльності становив

$$СП_I = \sqrt[6]{(2,012 \cdot 2,321 \cdot 1,798 \cdot 1,031 \cdot 1,093 \cdot 1,199)} = 1,625.$$

Динаміка сукупного інтегрального показника ефекти-

вності інвестиційної діяльності аграрних підприємств Запорізької області засвідчує, що вона протягом 2014-2016 років знаходилася на низькому рівні, і лише в останні два роки розпочала впевненими темпами набувати кількісної і якісної характеристики інвестиційної активності.

При цьому найбільше, за період 2014-2018 рр., зріс рівень рентабельності виробництва (на 132,1%), що, враховуючи великий вплив на розмір капітальних вкладень, в майбутньому забезпечить базу для зростання інвестиційної активності прискореними темпами. Значно збільшилась інтенсивність виробництва (на 79,8%), що відбулося як результат значного підвищення темпів витрат виробництва

аграрних підприємств в екологічному та продуктовому аспекті привабливості інвестиційного клімату. Відбулося помітне підвищення розміру виручки від реалізації (на 9,3%) та середнього розміру аграрних підприємств (на 3,1%), що в контексті фінансової та продуктової привабливості забезпечує інвестиційний потенціал майбутнього капіталовкладення в аграрний бізнес регіону.

Висновки та перспективи. Інвестиційна привабливість сільського господарства Запорізької області, за останні шість років, набуває позитивно зростаючої тенденції, і у 2018 році її рівень наблизився до розміру галузі з високим рівнем інвестиційної привабливості (0,386 при 0,4). Таким чином, бачимо що зростання сукупного інтегрального показника ефективності інвестиційної діяльності на 62,5% є результатом удосконалення рівня господарювання, а саме поступового застосування передових принципів формування і зміцнення матеріально-технічної бази, розробки і впровадження нових підходів щодо інтенсивності використання

ресурсів та зміцнення ринкової ніші, використання ефекту масштабів виробництва на засадах розширення ресурсозабезпечення аграрного бізнесу.

Отже, ефективне управління інвестиційною діяльністю в аграрному секторі об'єктивно пов'язане з обов'язковістю реалізації в підприємствах процесів удосконалення факторів фінансової, екологічної та продуктової привабливості інвестиційного клімату, що в сукупності створює передумови для розвитку інноваційних процесів аграрного підприємництва. Найбільш дієвою частиною інвестиційної діяльності підприємств Запорізької області є прагнення до успіху через високий рівень господарювання, який ґрунтується на удосконаленні показників групи першого рівня, що поєднують ефекти економічного, технологічного та споживчого характеру, що в свою чергу підштовхує підприємства до ведення господарської діяльності з врахуванням інноваційних аспектів.

Список використаної літератури:

1. Геєць В. М. Нестабільність та економічні зростання / В. М. Геєць. – К.: Інститут економічних прогнозувань, 2006. – 344 с.
2. Гуроров О.І. Сучасні тенденції та оцінка інвестиційних процесів в с.-г. виробництві / О.І. Гуроров. – Х.: РВВ НАУ ім. В.В. Докучаєва, 2002. – 52 с.
3. Кисіль М.І. Стратегічні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського господарства / М.І. Кисіль // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 36–39.
4. Гудзинський О. Д., Судомир С. М., Гуренко Т. О. Теоретико-методологічні засади результативного управління розвитком підприємств: монографія. – К.: ЦП «Компринт», 2017. 411 с.
5. Ільїн В.Ю. Конкурентоспроможність аграрних підприємств на інвестиційно-інноваційних засадах в умовах глобалізації: монографія / В.Ю. Ільїн, О.В. Ільїна. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2016. 497 с.
6. Ільїна О. В. Використання виробничого потенціалу та конкурентоспроможність підприємства. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації: міжнар. зб. наук. праць. Випуск 3. (м. Луцьк) / відпов. ред. Н. В. Семеншена. Тернопіль: Крок, 2014. С. 243–246.
7. Сільське, лісове та рибне господарство / Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах. Державна служба статистики України. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.03.2018).
8. Розширений бюлетень Форми № 50 с/г «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах Запорізької області». – Головне управління статистики у Запорізькій області, 2018.
9. Форма № 2 Інвестиції (річна) «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів». – Головне управління статистики у Запорізькій області, 2018.

Ilyina O.V. Innovative priorities increase investment attractive enterprises

The essence of investment as the main factor of economic development of agrarian enterprises is disclosed in the article. Particularly important are the parameters of competitiveness: the availability of the necessary amount of financial, labor and other resources from agricultural commodity producers; high level of production efficiency. It is proved that economic development is impossible without attracting investment financial resources. The financial indicators of activity of agrarian enterprises of Zaporizhzhya region are calculated. The main parameters of investment attractiveness of Zaporizhzhya oblast are determined, and the dynamics of the main indicators of agricultural enterprises of the region is considered. The results of correlation-regression analyzes have been calculated, which showed that the most important factors that ensure the investment attractiveness of agriculture in Zaporizhzhya oblast are: the level of profitability of production; enterprise size; intensity of production; volume of sales proceeds as a market share factor. The efficiency of investment activity of agrarian enterprises of Zaporizhzhya region is determined. The formula of the aggregate integral index is given and calculations made according to this formula are made. It is concluded that effective management of investment activity in the agrarian sector is objectively linked with the mandatory implementation of the processes of improving the factors of financial, environmental and product attractiveness of the investment climate in enterprises.

Key words: agrarian enterprises, innovations, capital investments, lending, estimation, indicators, attractiveness, agricultural products, factors, efficiency.

Дата надходження до редакції: 18.08.2018

Рецензент: д.е.н., професор Монастирський Г.Л.